

Tilburg University

Over lonen, prijzen, winsten en de eigendom van de nationale kapitaalgoederenvoorraad

Schouten, D.B.J.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1964

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Schouten, D. B. J. (1964). Over lonen, prijzen, winsten en de eigendom van de nationale kapitaalgoederenvoorraad. *Maandschrift Economie*, 29(2), 53-67.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ECONOMIE

Tijdschrift voor Algemeen Economische
Bedrijfs-Economische en sociale Vraagstukken

Negen en twintigste jaargang — No. 2 — november 1964

OVER LONEN, PRIJZEN, WINSTEN EN DE EIGENDOM VAN DE NATIONALE KAPITAALGOEDERENVOORRAAD¹⁾

door

Prof. Dr. D. B. J. SCHOUTEN

1. *Probleemstelling*

In het onderstaande zullen de volgende drie kwesties aan de orde gesteld worden:

- ten eerste: waarom is er een verschil tussen de marktprijzen en de desbetreffende gecumuleerde arbeidskosten en hoe groot moet dit verschil zijn wil er een evenwichtige algemeen-economische ontwikkeling tot stand gebracht worden overeenkomstig de algemeen aanvaarde doelstellingen van onze maatschappij?
- ten tweede: waarom en hoeveel wijkt het feitelijk verschil tussen marktprijzen en gecumuleerde arbeidskosten af van bovenbedoelde norm en wat zijn daarvan de conjuncturele gevolgen?
- ten derde: welke groep van personen wordt thans de eigenaar van het verschil tussen marktprijs en gecumuleerde arbeidskosten en op grond waarvan; en voorts: hebben de andere groepen eventueel ook een recht op bedoelde meerwaarde?

De eerste vraag betreft de normen voor een ideale economische ontwikkeling, de tweede heeft betrekking op de actuele conjunctuurproblematiek, terwijl de derde kwestie het centrale vraagstuk van de economische orde naar voren brengt. Alle gestelde problemen zullen evenwel in het kader van een en dezelfde theorie hun oplossing moeten vin-

¹⁾ Bewerkt artikel naar aanleiding van een college gegeven voor studenten, afgestudeerden en docenten op de XXIIste Hogeschooldag, 24 oktober 1964.

den. Daarbij is het onvermijdbaar, dat de grenzen van de zuiver theoretische economie somstijds worden overschreden.

2. *Definitie van begrippen*

Voordat wij met onze analyse een aanvang maken, mogen eerst nog enkele methodologische opmerkingen ten aanzien van de begripsvorming gemaakt worden. Wij zullen nl. in eerste instantie in gemiddelden moeten denken, omdat onze geheugencapaciteit — ook dan wanneer wij de computer te hulp roepen — onvoldoende is om met alle specifieke prijzen, producten en gedragingen van individuele mensen rekening te houden. Wij werken derhalve met de begrippen gemiddelde marktprijs, gemiddelde gecumuleerde arbeidskosten en het verschil daartussen: gemiddelde winst in de ruimste zin van dit woord, dus inclusief monopoliewinst, grondrente en risicopremie. Het redelijk ondernemersloon als bedrijfsleider is evenwel in de arbeidskosten begrepen.

Bedoelde winst per eenheid product kan men eveneens uitdrukken in verhouding tot de gemiddelde marktprijs. Men verkrijgt dan de gemiddelde winstmarge in procenten van de marktprijs. Men kan bedoelde winst echter ook in verhouding brengen tot de gemiddelde gecumuleerde kapitaalwaardequote van het product. Het resultaat is het gemiddelde kapitaalrendement in de ruimste zin van het woord. *De winstmarge is derhalve per definitie het product van gecumuleerde kapitaalquote en kapitaalrendement.*

Er moet verschil in de winstmarges zijn voorzover er — technisch gezien — een noodzakelijk verschil in kapitaalquotes bestaat. Daarentegen behoeft er — afgezien uiteraard van de differentiële grondrente — geen differentie in de diverse kapitaalrendementen te zijn. Voorzover er in feite wel gedifferentieerde kapitaalrendementen geconstateerd worden, is er sprake van een ondoelmatige allocatie van productiefactoren. De maximale nationale meerwaarde — m.a.w. de hoogste nationale productiviteit — verkrijgt men immers alleen wanneer overal hetzelfde surplus per eenheid kapitaal behaald wordt.

Hoe dit ook zijn moge, wij zullen ons in het onderstaande beperken tot gemiddelde, macro-economische grootheden. Dit wil dus zeggen, dat onze conclusies niet zonder meer toepasbaar zijn op de afzonderlijke bedrijfstakken of ondernemingen. Bij dit laatste dient men nl. telkens de zojuist aangehaalde norm van de nivellatie der kapitaalrendementen in het oog te houden.

3. *De normatieve hoogte van het kapitaalrendement*

Wij hebben in het voorgaande gezien dat de winstmarge per definitie

gelijk is aan het product van kapitaalquote en kapitaalrendement. Rich-ten wij in eerste instantie onze aandacht op de norm voor het gemid- delde kapitaalrendement (vóór aftrek van winst- en inkomstenbelas- tingen!).

Bedoelde norm dient uiteraard afgeleid te worden van buiten de economie liggende doelstellingen. De doelstellingen van volledige werk- gelegenheid op korte termijn en betalingsbalansevenwicht op lange ter- mijn zijn evenwel zo algemeen aanvaard, dat wij deze zonder verdere discussie als uitgangspunt voor onze redenering kunnen accepteren. In dat geval kan men twee¹⁾ soorten van structurele ontwikkelingen be- denken die voldoen aan de gestelde doeleinden. In het ene geval is de uitgangssituatie, m.n. de kapitaalhoeveelheid per arbeider, zodanig, dat een evenwichtige groei van het kapitaal- en arbeidspotentieel reeds onmiddellijk realiseerbaar is. In het andere geval bestaat er een „sche- ve” uitgangssituatie, bijvoorbeeld tengevolge van een ongelijkmatige oorlogsschade aan kapitaalgoederen vergeleken met die aan arbeids- kracht, zodat eerst een aanpassingsproces in de richting van evenwich- tige verhoudingen moet plaatsvinden.

De normen in geval van een structureel aanpassingsproces mogen hier verder onbesproken blijven. De desbetreffende theorie is nl. te ge- compliceerd om haar in een tijdschriftartikel naar behoren weer te geven. Zij is bovendien thans niet meer zo actueel als de theorie van de evenwichtige groei. Wel zij er summier op gewezen, dat gedurende het aanpassingsproces vanuit relatief grote kapitaalschaarste in de rich- ting van meer evenwichtige verhoudingen tussen het arbeids- en het kapitaalpotentieel, arbeid voortdurend door kapitaal dient te worden vervangen, zodat de loonquote van het nationale inkomen moet stijgen, voorzover althans de substitutie-elasticiteit tussen arbeid en kapitaal kleiner is dan 1. Alle mij bekende econometrische onderzoeken ko- men tot dit resultaat, hetgeen impliceert, dat de reële loonvoet gedu- rende een zodanig aanpassingsproces sneller moet stijgen dan de ge- middelde arbeidsproductiviteit!

Wanneer eenmaal de evenwichtige verhoudingen zijn bereikt, m.a.w. de relatief grote kapitaalschaarste van een na-oorlogse periode is opge- heven, geldt in elke theorie de bekende norm: de reële lonen moeten stijgen overeenkomstig de gemiddelde arbeidsproductiviteit, d.w.z. de gemiddelde winstmarge moet voortaan constant blijven.²⁾ Aangezien

¹⁾ Uiteraard zijn er meer dan twee denkconstructies mogelijk, doch ons in- ziens zijn momenteel alleen de onderhavige van toepassing op de westerse eco- nomieën.

²⁾ De complicaties in geval van een niet-neutrale technische vooruitgang mogen hier onbesproken blijven.

dan ook de nationale kapitaalquote zijn evenwichtswaarde heeft bereikt, zal eveneens het gemiddelde kapitaalrendement in de ruimste zin van dit woord zich in moeten stellen op zijn „natuurlijk” niveau en de desbetreffende waarde voortaan blijven behouden.

De vraag rijst, hoe dit natuurlijk niveau van het gemiddelde kapitaalrendement kan worden bepaald. In beginsel is het antwoord op deze vraag niet zo moeilijk. Enerzijds moet nl. gesteld worden, dat de jaarlijkse groeivoet van het kapitaalpotentieel, d.w.z. van de nieuwe arbeidsplaatsen, gelijk moet zijn aan de natuurlijke groeivoet van de economie, d.i. de som van de jaarlijkse bevolkingsaanwas en van de jaarlijkse arbeidsbesparing, anderzijds dient men te beseffen dat de groeivoet van de waarde van de nationale kapitaalgoedervoorraad per definitie gelijk is aan het product van de nationale spaarquote over het kapitaalinkomen genomen en het gemiddelde kapitaalrendement.¹⁾ Hieruit volgt logisch noodzakelijk, dat *het natuurlijke gemiddelde kapitaalrendement gelijk is aan de verhouding tussen de natuurlijke groeivoet en bedoelde nationale spaarquote (over het kapitaalinkomen genomen!)*.

In de praktijk van het statistisch onderzoek naar de hoogte van het natuurlijke kapitaalrendement²⁾ moeten de gebruikelijke moeilijkheden worden opgelost vanwege de verschijnselen overheidsbesparingen, belastingen, consumptieve of defensieve investeringen, die niets met het werkgelegenheidsscheppende kapitaalpotentieel te doen hebben, en vanwege het verschil tussen de groeivoet van het kapitaalpotentieel en die van de waarde van de kapitaalgoederenvoorraad (terug te voeren op het verschil tussen vervangingsinvesteringen en afschrijvingen), doch dit doet niets af aan de conclusies die wij uit het gevonden verband kunnen trekken:

Hoe hoger de aanwas van de beroepsbevolking resp. hoe groter de toepassing van arbeidbesparende vindingen is, des te hoger moet het gemiddelde kapitaalrendement zijn.

En tevens: hoe hoger de spaarneiging van de verschillende sociale groepen is, m.a.w. hoe hoger de nationale spaarquote over het kapitaalinkomen genomen is, des te lager moet het gemiddelde kapitaalrendement gesteld worden.

Deze laatste these is slechts algemeen geldend, wanneer de besparingen uit het kapitaalinkomen in verhouding hoger zijn dan die uit

¹⁾ Immers groeivoet maal waarde van de nationale kapitaalgoederenvoorraad wil zeggen waarde van de netto-investeringen; eveneens leidt bedoelde netto-spaarquote maal kapitaalinkomen, d.i. het product van gemiddeld kapitaalrendement en kapitaalwaarde, tot de waarde van de netto-investeringen.

²⁾ In de appendix wordt een poging tot quantificering ondernomen.

het looninkomen. Daarentegen geldt in het onwaarschijnlijke geval, dat alle kapitaalinkomens, dus alle dividenden, renten over winsten etc. volledig zouden worden geconsumeerd, en alle loontrekkers de eigenaars van de nationale kapitaalgoederenvoorraad zouden zijn, het omgekeerde. Door meer te sparen zouden de loontrekkers dan op korte termijn alleen maar zichzelf uitbuiten, d.w.z. zouden ze hun totale voor consumptie beschikbaar inkomen op korte termijn zeker niet kunnen vermeerderen.

In feite zijn we echter nog lang niet zover. De werkelijkheid is immers zo, dat de loontrekkers wel degelijk door meer van hun inkomen te sparen het kapitaalrendement en daarmee wellicht de consumptie van de oude spaarders kunnen drukken ten bate niet alleen van hun toekomstig aandeel in de nationale kapitaalgoederenvoorraad, maar ook van hun momentele consumptiemogelijkheden.

Van de andere kant kunnen de kapitaalinkomenstrekkers het looninkomen drukken naarmate zij hun kapitaalinkomen meer voor verbruiksdoeleinden aanwenden. Hier ligt dan ook de kern van de uitbuitingstheorie: *een hoge consumptieneiging van de kapitaalbezitters betekent een hoog kapitaalrendement, dus een laag reëel loon, omdat de consumptie van de ene groep nu eenmaal bij gegeven middelen ten koste van de consumptie van de andere groep gaat.* Alleen wanneer het kapitaalbezit gelijkmatig over de hoofden verdeeld is, wordt de uitbuitingstheorie, zoals we in ons eerder besproken onrealistische geval hebben gezien, een zinloze these: zichzelf uitbuiten is immers geen echte uitbuiting!

4. *De normatieve hoogte van de gemiddelde winstmarge*

De bovengenoemde stellingen zijn op korte termijn algemeen geldend, van welke economische theorie men ook uitgaat, m.n. welke veronderstellingen men ten aanzien van de productiefunctie ook maakt. Verschil van mening kan men eerst verkrijgen, wanneer men zich bezint over de normatieve hoogte van de nationale kapitaalquote, m.a.w. van de nationale mechanisatiegraad, welke men op langere termijn zal willen bereiken.

Uiteraard kan men niet van een normatieve kapitaalquote spreken wanneer deze een door de structuur van de productie (o.a. afhankelijk van de gegeven preferenties) en door de gegeven techniek bepaalde coëfficiënt is. Vele economen maken eenvoudshalve deze hypothese en gaan dan zuiver empirisch na wat de quantitative waarde van deze coëfficiënt is. Stel dat zij hiervoor vinden een grootte van 3, dan is bij een natuurlijk kapitaalrendement van 10% de normatieve winstmarge 30% van de marktprijs. Daarmede is de kous af.

Andere economen erkennen daarentegen substitutiemogelijkheden tussen arbeid en kapitaal, waardoor de mechanisatiegraad van de economie een functie wordt van de nationale spaarneiging. Daarmede verlegt zich het probleem naar de vraag: wat is de optimale hoogte van de nationale spaarquote.

Het antwoord, dat de economische wetenschap tot nu toe op deze vraag gegeven heeft, is: *de optimale spaarquote over het kapitaalinkomen (excl. grondrente en monopoliewinsten) genomen dient 100% te zijn, wil de consumptie per hoofd, uitgaande van een evenwichtige groei, in elke toekomstige periode maximaal zijn.* Met andere woorden, als het netto-pachtinkomen en de monopoliewinst een in verhouding tot het overige kapitaalinkomen onbelangrijke factor is, dient het natuurlijke kapitaalrendement precies gelijk te zijn aan de natuurlijke groeivoet van de economie (en anders een klein beetje hoger).

Daarbij zij echter aangetekend, dat de huidige generatie een consumptie-offer moet brengen wanneer men uitgaande van een economische ontwikkeling met een lage spaarquote naar een met een optimale spaarquote streeft, welk offer in bovenstaande these niet tot uitdrukking gebracht kon worden. Het waarde-oordeel betreffende het offer, dat de huidige generatie kan of moet brengen ten bate van alle toekomstige generaties, is immers in beginsel niet voor wetenschappelijke analyse vatbaar. Irrelevant wordt deze oordeelskwestie echter wanneer mocht blijken, dat het aanpassingsproces¹⁾ zo snel verloopt, dat verreweg het grootste gedeelte van de huidige generatie reeds voordelen heeft van een optimale spaarpolitiek. In dat geval wordt het normatieve kapitaalrendement (dat dus gelijk is aan de natuurlijke groeivoet van de economie!) normerend in tweeërlei opzicht: enerzijds, omdat men volledige werkgelegenheid en betalingsbalansevenwicht wil realiseren en anderzijds omdat men een maximale consumptie per hoofd beoogt. Zo men geen optimale spaarpolitiek voert, omdat men het offer voor de huidige generatie te hoog vindt, is uiteraard het normatieve kapitaalrendement slechts normerend in eerstbedoelde zin.

Hoe dit ook zijn moge, in geval er substitutiemogelijkheden tussen arbeid en kapitaal aanwezig zijn — en wie twijfelt daar heden ten dage nog aan — wordt de normatieve winstmarge bepaald door de productie-elasticiteit van kapitaal. Een aanwijzing voor de kwantitatieve waarde van deze elasticiteitscoëfficiënt is gelegen in de hoogte van de nationale kapitaalinkomensquote in geval van een evenwichtige groei.

Wil men nu ook de kwantitatieve waarde van de nationale kapitaal-

¹⁾ De theorie van het aanpassingsproces is bijzonder gecompliceerd en kan alleen met behulp van de computer goed geanalyseerd worden. De resultaten van onze onderzoeken terzake zullen te zijner tijd bekend gemaakt worden.

coëfficiënt weten, dan behoeft men bedoelde nationale kapitaalinkomensquote slechts te delen door het gemiddelde natuurlijke kapitaalrendement; een normatieve betekenis heeft de aldus gevonden kapitaalcoëfficiënt echter slechts wanneer men een optimale spaarpolitiek voert. In concreto: rekening houdend met een statistische correctiefactor van $4/3$ ¹⁾ verkrijgt men bij een natuurlijke groeivoet van 4,5% voor onze economie een gecorrigeerde groeivoet van 6%. Bij een feitelijke spaarquote van 60% over het kapitaalinkomen hoort dan een natuurlijk kapitaalrendement van 10%. Daarentegen zou dit kapitaalrendement slechts 6% behoeven te zijn in geval van een optimale spaarquote. Gaat men vervolgens uit van een productie-elasticiteit van kapitaal van 0,3 (= kapitaalinkomensquote) dan verkrijgt men een waarde van 3 voor de feitelijke en van 5 voor de optimale nationale kapitaalquote.

5. De feitelijke winstmarges in afwijking van de norm

Wanneer het feitelijk kapitaalrendement redelijk positief is, zodat er geen aanleiding bestaat om de nationale besparingen niet te investeren, doch hoger dan de in het voorafgaande besproken norm, verkrijgt men onherroepelijk een teveel aan arbeidsplaatsen en een te grote vraag naar bemanning van het beschikbare kapitaalpotentieel. Dit is de actuele situatie. Omgekeerd geldt uiteraard, dat een feitelijk kapitaalrendement, hetwelk lager is dan de bedoelde norm, tot structurele werkloosheid resp. duurzame betalingsbalanstekorten moet leiden. Dit zal waarschijnlijk de situatie in of na het jaar 1966 worden.

Waarom, zo vragen wij thans, waren de feiten in het verleden niet in overeenstemming met de norm — de norm die per definitie orde verschaft — en kunnen zij in de toekomst evenmin in overeenstemming gebracht worden met de dan heersende norm.

Het antwoord op deze vraag in zijn algemeenheid is de onzekerheid welke in de praktijk van het economische leven heerst met betrekking tot de werkelijke goede waarde van de na te streven norm. Wat is eigenlijk onze natuurlijke groeivoet voor het komende jaar; wat zijn dan onze spaarneigingen? Bovendien is het voor een open volkshuishouding als de nederlandse niet goed mogelijk bij vaste wisselkoersen een normatieve winstmarge — zo wij die mochten kennen — te realiseren wanneer enerzijds onze nominale lonen worden vastgesteld in de verwachting dat er minder inflatie van het wereldmarktprijsniveau zal plaatsvinden, dan er in feite geschiedt, terwijl ander-

¹⁾ Zie voor toelichting de appendix.

zijds onze kooplui uiteraard die prijzen op de wereldmarkt voor onze producten maken die „erin zitten”. Het achteraf aanpassen van onze nominale lonen aan de internationale inflatoire prijsontwikkeling is — achteraf beschouwd — een politiek van onwijze voorzichtigheid geweest, want zij heeft onze winstmarges te lang te hoog gehouden en daarmee via het creëren van teveel arbeidsplaatsen een onhoudbare spanning op onze arbeidsmarkt veroorzaakt!

Thans, in het jaar 1964, hebben wij een loonontploffing niet meer tegen kunnen houden en de verwachting lijkt gewettigd, dat een nieuwe loonexplosie voor het jaar 1965 voor de deur staat. Daarmede zou de geschiedenis van de jaren 1956, 1957 zich in de jaren 1964, 1965 herhalen, thans zelfs in versterkte mate. Het gevolg is, dat men door het evenwichtspunt — aangegeven door onze norm — heenschiet en, zoals 1958 een recessiejaar was, ook het jaar 1966 ongewenste werkloosheidstendenties te zien zal geven. De versterking van de recessie in het jaar 1958 tengevolge van de toenmalige politiek van bestedingsbeperking zal wellicht deze keer achterwege kunnen blijven in verband met ons expansief bouwbeleid en onze politiek van tijdige belastingverlaging, doch rijst de vraag of niet in 1966 meer dan dit in het jaar 1958 het geval was een Europese crisis zal uitbreken. Immers niet alleen Nederland heeft te kampen met grote onzekerheidsmarges ten aanzien van de juiste loon-, prijs- en winstvorming, overal in Europa is men onzeker, mede omdat men niet tijdig weet wat er op dit gebied in de partnerlanden allemaal geschiedt.

Daarbij komt, dat men bij gebrek aan een goede theorie van het structurele aanpassingsproces vanuit een situatie van ongelijkmatige oorlogsschade teveel aan vooroorlogse gedachtengangen heeft vastgehouden; bijvoorbeeld dat de reële lonen niet harder mochten stijgen dan de gemiddelde arbeidsproductiviteit. Mede daarom — en uiteraard ook vanwege algemene traagheidsfactoren van het praktische economische leven — zijn de winstmarges overal in Europa minder snel gedaald dan zij bij een typisch na-oorlogs structureel aanpassingsproces hadden moeten doen.

De fouten in de voorafgaande jaren gemaakt, veroorzaken thans een zodanige spanning op de arbeidsmarkten, dat wellicht overal in Europa het evenwichtspunt bij de huidige loononderhandelingen wordt overschreden en dientengevolge de toekomstige winstmarges te klein zullen zijn met het oog op de toekomstige evenwichtige groei.

Zekerheid hierover is niet aanwezig, doch de kans dat de toekomstige wereldcrisis weer haar oorsprong zal vinden in Europa, evenals dat bij de vorige wereldcrisis het geval was, lijkt wel aanwezig gezien het feit, dat Europa een typische na-oorlogse hoogconjunctuur beleeft, die

— bij gebrek aan een tijdige coördinatie van de loonpolitiek — gemakkelijk door het evenwichtspunt heen kan schieten. Uiteindelijk zal dan weer het hoogontwikkelde, doch economisch versplinterde, Europa de oorzaak zijn van een economische wereldchaos!

6. De eigendom van de nationale kapitaalgoederenvoorraad

Structuur-, conjunctuur- en eigendomsvraagstukken betreffende de nationale kapitaalgoederenvoorraad behoren in een samenhangend geheel te worden behandeld, zeker in tijden waarin de loonvorming niet los gezien kan worden van het streven door de loontrekkers naar medezeggingschap over en mede-eigendom van productief vermogen. Daarom zal ook de laatste door ons gestelde vraag: wie wordt eigenaar van het verschil tussen marktprijs en gecumuleerde arbeidskosten in het kader van de voorafgaande structuur- en conjunctuurtheoretische beschouwingen beantwoord dienen te worden.

Het antwoord op deze vraag, dat wellicht als evident naar voren gebracht zal worden, m.n. dat de winst uiteraard de eigendom is van de onderneming en daarmee de eigendom van de aandeelhouders van deze onderneming, is ons inziens voor twijfel vatbaar.

Beseft men nl. eenmaal dat de ontstaansoorzaak van het kapitaalrendement werkoorzakelijk beschouwd het gemeenschappelijk offer is, dat *allen* brengen die consumptiegoederen of diensten kopen, terwijl doelloozakelijk bezien dit offer nodig is om — afgezien van de consumptie der kapitaalbezitters — de nationale groei te financieren, m.a.w. nieuwe arbeidsplaatsen te scheppen voor de nieuwe beroepsbevolking en voor degenen die tengevolge van de technische arbeidsbesparingen opnieuw in het productieproces ingeschakeld moeten worden, dan is de winst — van welke kant men haar ook beschouwd — evident een gemeenschapscategorie.

De geaccumuleerde waarde van het niet-geconsumeerde deel van het kapitaalinkomen zou precies gelijk zijn aan de waarde van de nationale kapitaalgoederenvoorraad, wanneer uit het looninkomen per saldo niets zou worden gespaard en ook de overheid per saldo evenveel schulden als reële bezittingen zou hebben. Vele bezittingen van de overheid betreffen evenwel defensieve kapitaalgoederen of duurzame consumptiegoederen. Woningen en een groot deel van onze personenauto's behoren in beginsel evenmin meegerekend te worden onder de waarde van onze productieve werkgelegenheidsscheppende kapitaalgoederenvoorraad en juist daarin worden veelal de besparingen van de overheid en die uit het looninkomen (waaronder die van de sociale fondsen) belegd.

Dit is uiteraard op zichzelf beschouwd niet verkeerd, doch het impliceert wel, dat het grootste deel van de tegenwaarde van onze productieve werkgelegenheidsscheppende kapitaalgoederenvoorraad is te beschouwen als de geaccumuleerde waarde van het niet-geconsumeerde winstinkomen.

Welnu, aangezien deze winst een gemeenschapscategorie is, zoals wij zojuist aangetoond hebben vanuit het licht, dat de moderne groeitheorie op de algemeen-economische samenhangen werpt, is ook het gemeenschapskarakter van de bedoelde nationale kapitaalgoederenvoorraad niet te ontkennen.

Moeilijk te verteren blijft nog het punt, dat een deel van het winstinkomen, waarin alle consumenten bijgedragen hebben en waarin uiteraard *niet* begrepen mag worden de redelijke beloningen voor het uitoefenen van de functie van bedrijfsleider — dit zijn immers maatschappelijk gezien arbeidskosten — heden ten dage nog geconsumeerd wordt. Het primaire doel van het winstinkomen is immers om de financiering van de nationale groei mogelijk te maken, evenals het primaire doel van het arbeidsinkomen steeds moet zijn om de consumptieve welvaart van de gezinnen te garanderen. Zo gezien zijn winst resp. kapitaalrendement eigenlijk geen bestanddeel van het nationale inkomen, doch grotendeels veeleer bestanddeel van de nationale kostprijs en wel dat deel van de kostprijs, dat niet alleen zoals de andere delen instandhouding van de nationale productie op de oude voet waarborgt, maar ook de natuurlijke expansie van het nationale product garandeert. De natuurlijke groeivoet wordt „door God en de ingenieurs” aan een economie gegeven, deze moet mijns inziens er voor zorgen, dat zij haar natuurlijk kapitaalrendement zoveel mogelijk aan bedoelde groeivoet aanpast door niet al te veel van het kapitaalinkomen te consumeren.

In dat mijns inziens ideale geval zal iedereen duidelijker dan thans geschiedt, inzien, dat het kapitaalrendement geen inkomen doch kostprijs is en dat het nationale productieve vermogen inderdaad productief gemeenschapsvermogen is. Bezitsspreiding door vermogensaanwasdeling zou dan geen slagzin meer behoeven te zijn, omdat het zinloos is papieren aandelen uit te delen, die geen consumptief aan te wenden dividend meer mogen afwerpen. Het kapitaalrendement moet immers zoveel als mogelijk is weer worden herinvesteerd!

In een dergelijke mijns inziens ideale maatschappij wordt de optimale spaarquote automatisch bereikt, is er geen tegenstelling meer tussen enerzijds „rijke” kapitaalbezitters en anderzijds „uitgebuite” arbeiders en bestaat er geen primair arbeidsloos inkomen. Alle arbeidsloos inkomen is secundair en wordt gegrondvest op het recht op inkomen

als men redelijkerwijze niet meer *kan* arbeiden. Alle primair verdiend inkomen spruit dan voort uit de arbeidsprestatie. Sparen door de individuele arbeider kan dan niet meer tot doel hebben meer dan anderen eigenaar te worden van het nationale vermogen doch hoogstens meer dan anderen duurzaam consumptief bezit te vormen.

Wanneer men nog denkt in termen van de statische economie en in de categorieën van het romeins eigendomsrecht zal men bovenstaande visie niet goed kunnen volgen. Men zal dan zeggen, dat elke zaak een persoonlijke eigenaar moet hebben, dus ook alle kapitaalgoederen. Alles wat schaars en productief is — zo zal men verder redeneren — moet een prijs hebben en dus ook de diensten van kapitaalgoederen. De eigenaar van deze productiemiddelen heeft recht op beloning wanneer hij deze ter beschikking van anderen stelt, hij zou immers deze goederen ook zelf hebben kunnen gebruiken en dan een normaal kapitaalrendement behaald hebben. Zijn activiteit uitsluitend bestaande uit het ter beschikking stellen van schaarse goederen brengt dan geld op, dat hij naar believen kan besteden voor consumptieve doeleinden. En tenslotte: hoe meer risico's zulk een kapitaalbezitter neemt en hoe meer geluk hij heeft des te meer beloning hij ook zal ontvangen; de maatschappij kan hem alleen maar dankbaar zijn, dat hij zoveel risico's genomen heeft (en zoveel geluk gehad heeft!).

Ik kan deze ideeënwereld thans niet meer aanhangen, omdat ik meen, dat het kapitaalrendement zijn ontstaansgrond heeft in een offer, door *alle* consumenten gebracht, en zijn doel vindt in de financiering van de nationale groei welke voor *iedereen van belang is*. Consumptie van kapitaalinkomen is verantwoord, wanneer de gemeenschap het recht op een redelijk inkomen, als men niet meer kan werken, niet zou erkennen. Daar in de moderne tijd dit recht echter hoe langer hoe meer erkend wordt gezien de uitbreiding van de volksverzekeringen, acht ik consumptie van kapitaalinkomen ofwel uitbuiting — in geval een kleine groep alle kapitaalgoederen in handen heeft — ofwel zinloos — in geval iedereen een gelijk aandeel heeft in de nationale kapitaalgoederenvoorraad (wat thans niet actueel is).

Resteert nog een laatste probleem wanneer men gewonnen wordt voor de gedachtengang welke op basis van de moderne groeitheorie werd ontwikkeld, m.n. wie krijgt de beschikkingsmacht over de nationale kapitaalgoederen in handen, m.a.w. wie benoemt en ontslaat de bedrijfsleiders wanneer de kapitaaleigenaren dit op grond van hun bezitstitels niet meer doen. Er moet immers ook in mijn gedachtengang een markt voor kapitaalgoederen en voor kapitaalwaarden blijven bestaan, want zonder markt is er in een moderne samenleving geen doelmatige ordening te verkrijgen. Alleen moeten de goede bedrijfsleiders,

en geen anderen, op deze markt opereren op grond van de verkregen beschikkingsmacht over kapitaalwaarden, evenals zij ook op de arbeidsmarkt moeten opereren om de concrete kapitaalgoederen met arbeiders te bemannen.

Men zal begrijpen dat ik op deze laatste vraag geen antwoord weet. Het is ook onduidelijk hoe een en ander thans in feite gebeurt. Een democratiseringsproces is hier ongetwijfeld reeds aan de gang, doch veelal wordt men, m.n. in familiebedrijven, nog bedrijfsleider op grond van de van de vader geërfde eigendomstitels. Als men ondernemerstalenten bezit, is dit aanvaardbaar. Wat echter te zeggen als men, zoon zijnde, de ondernemerstalenten van zijn vader niet heeft geërfd, doch zijn bedrijf wel? Mag men dan leiding blijven geven? Wanneer het geen al te klein bedrijf betreft, heeft de gemeenschap daartegen uiteraard bezwaren!

Appendix

Quantificering en symboliek van gehanteerde begrippen

(De tussen haakjes geplaatste cijfers zijn schattingen mijnerzijds op grond van C.P.B.-gegevens over de jaren 1956/1963)

Betekenis van de symbolen:

- I_T : totaal netto investeringsvolume
 I_o : defensieve of consumptieve investeringen minus verschil tussen afschrijvingen en vervangingsinvesteringen
 I_p : productieve werkgelegenheidscheppende investeringen
 S_T : totaal netto spaarvolume
 S_p : spaarvolume van de particuliere sector
 S_o : spaarvolume van de overheid
 F : correctiefactor $= 1 : \left\{ 1 + (1 - \eta) \varepsilon \right\}$
 $= 1 : \left\{ 1 + (1 - 2) 0,25 \right\} = (1,33)$
 σ_R : spaarquote uit het netto kapitaalinkomen ($= 0,75$)
 τ_R : belastingquote van het netto kapitaalinkomen ($= 0,40$)
 σ_L : spaarquote uit het netto looninkomen ($= 0,075$)
 τ_L : belastingquote van het netto looninkomen ($= 0,15$)
 L : loonsom
 r_B : kapitaalrendement vóór aftrek van belastingen ($= 0,10$)
 r_N : kapitaalrendement na aftrek van belastingen ($= 0,06$)
 K_p : productieve werkgelegenheidscheppende kapitaalwaarde
 λ : loonquote van het netto nationaal inkomen ($= 0,70$)
 $1 - \lambda$: kapitaalinkomensquote van het netto nationaal inkomen ($= 0,30$)
 π : groeivoet van de beroepsbevolking ($= 0,015$)
 ϱ : groeivoet van de autonome arbeidsproductiviteit ($= 0,03$)
 σ_T : totale nationale netto spaarquote in verhouding tot het netto nationaal inkomen ($= 0,225$)
 σ_o : netto spaarquote van de overheid in verhouding tot het netto nationaal inkomen ($= 0,045$)

- σ'_R : netto particuliere spaarquote in verhouding tot het netto kapitaalinkomen vóór aftrek van belasting (= 0,60)
 $R_B = (1 - \lambda) Y$: kapitaalinkomen vóór aftrek van directe belastingen excl. huuropbrengst van woningen en ondernemersloon
 \varkappa : nationale kapitaalcoëfficiënt (= 3)

Definitie kengetallen η en ε :

$$I_o = \eta S_o; \quad S_o = \varepsilon S_p$$

Definitie van betalingsbalansevenwicht:

$$I_T = S_p + S_o$$

of $I_p = I_T - I_o = S_p \{1 + (1 - \eta) \varepsilon\} = S_p \cdot \frac{1}{F}$

Uitsplitsing van particuliere spaarvolume:

$$F \cdot \frac{I_p}{K_p} = \sigma_R (1 - \tau_R) r_B + \sigma_L (1 - \tau_L) \frac{L}{K_p}$$

Evenwichtsconditie bij evenwichtige groei:

$$F \cdot (\pi + \varrho) = \sigma_R (1 - \tau_R) r_B + \sigma_L (1 - \tau_L) \frac{\lambda}{1 - \lambda} r_B$$

Daar $\frac{L}{K_p} = \frac{L}{Y} : \frac{K_p}{Y} = \lambda : \frac{1 - \lambda}{r_B} = \lambda : \varkappa = (1 - \varkappa r_B) : \varkappa$

geldt als definitie van natuurlijk kapitaalrendement:

$$r_B = \frac{F \cdot (\pi + \varrho)}{\sigma_R (1 - \tau_R) + \sigma_L (1 - \tau_L) \frac{\lambda}{1 - \lambda}} = \frac{F (\pi + \varrho)}{\sigma'_R}$$

ingeval λ constant is

$$\text{of } r_B = \frac{1}{\varkappa} \left\{ \frac{\varkappa F (\pi + \varrho) - \sigma_L (1 - \tau_L)}{\sigma_R (1 - \tau_R) - \sigma_L (1 - \tau_L)} \right\}$$

ingeval \varkappa constant is

Uitsplitsing van nationale spaarquote:

$$\sigma_T = \sigma_R (1 - \tau_R) (1 - \lambda) + \sigma_L (1 - \tau_L) \lambda + \sigma_O$$

Definitie particuliere spaarquote van het kapitaalinkomen:

$$\frac{S_P}{R_B} = \sigma'_R = \sigma_R (1 - \tau_R) + \sigma_L (1 - \tau_L) \frac{\lambda}{1 - \lambda}$$

Definitie nationale kapitaalquote:

$$z = \frac{1 - \lambda}{r_B}$$